

”Havet omkring Danmark – tilstand og overvågning”

Temadag, den 26. oktober 2011.

Formålet med temadagen var at gøre status og se fremad på baggrund af de seneste 25 års indsats for at forbedre havets natur og miljø. Havnaturens udvikling og tilstand blev dokumenteret gennem en række indlæg, som bl.a. belyste det samlede økosystems tilstand, tilstanden for væsentlige dele af økosystemet - dyr, planter, mikroorganismer mv. samt en række af de påvirkninger, som ligger bag udviklingen.

Paradigmeskift

Illustrativt og ikke så lidt skræmmende, bl.a. fordi det meste af stoffet var kendt på forhånd. Man kunne fristes til at mene, at der er en omvendt sammenhæng mellem antallet af planer og positive effekter for havets natur og miljø. Samtidig konstateredes det på temadagen, at arbejdet er midt i et paradigmeskift – fra vandrammedirektiv til økosystemforvaltning i havstrategidirektivet, og at dette stiller endnu større krav til data, viden og indsats. En dækkende overvågning af havnaturen og et langsigtet havforskningsprogram blev derfor efterlyst.

Frem og tilbage er ikke lige langt for et økosystem

Vurderinger, der blev fremlagt på temadagen, tyder på, at der vil gå 20-30 år før det danske havmiljø vil have god økologisk tilstand (målt ved udbredelsen af ålegræs), forudsat, at man i dag beslutter sig til en halvering af de nuværende udledninger. Venter man vil der gå endnu længere tid. Nogen videnskabelig garanti for at alle de danske fjorde kan gendannes til god økologisk tilstand kan dog ikke gives. Dertil kan ændringerne vise sig at have været for omfattende. Frem og tilbage er ikke lige langt, når det gælder reetablering af økosystemer.

Fiskedata bør udnyttes bedre

I en fremtidig mere samlet forvaltning af havets økosystemer vil det være nødvendigt med en langt tættere samordning af indsamlingen og anvendelse af data om fisk og fiskeri. På temadagen blev der således advaret mod at anvende tilstanden for enkelte bestande, som indikator for økosystemet tilstand. Samspillet mellem arterne, påvirkningerne fra miljøforholdene og påvirkningerne fra fiskeriet skal alle ses i sammenhæng.

Trawlforbud i Øresund gavner naturen

Et eksempel på dette er de sammenlignende undersøgelser af torsk og miljø i hhv. Kattegat og Øresund. Det er således påvist, at Øresund er langt mere artsrig end Kattegat, og at torskebestanden har det langt bedre i Øresund end i Kattegat, hvor bestanden stort set er brudt sammen. Den sandsynligste årsag er det forbud mod trawling, som har været gældende i Øresund siden begyndelsen af 1930'erne.

Sæler i fremgang

Overvågningen af spættet sæl indgår i det nationale overvågningsprogram for natur og miljø (NOVANA). Bestanden er steget støt siden artens fredning i 1977 på trods af to udbrud af sæl-pest i perioden.

Fremgangen skyldes uden tvivl den forvaltningsmæssige indsats i form af fredning af sælerne og deres yngle- og rasteområder.

Marsvin kræver indsats

Bestandene af marsvin er undersøgt i 2 større undersøgelser i hhv. 1994 og 2005, som blev gennemført i europæisk samarbejde. Resultatet viser, at marsvin er gået tilbage i alle danske farvande, mens den er gået frem i den sydlige del af Nordsøen uden for dansk farvand. Dette antages at være tegn på et voldsomt skift i økosystemets tilstand, og der er derfor behov for en omfattende indsats for at redde marsvinet i de indre danske farvande.

Bunddyr i massiv tilbagegang

Bunddyrene er en central del af havets økosystem. Her omsættes over halvdelen af det materiale havbunden modtager fra vandmasserne. Bundprøver indsamlet gennem de seneste 18 år på 22 faste stationer, er blevet analyseret for biomasse, artsdiversitet og kemi. Resultaterne viser, at biodiversiteten er gået lineært tilbage på samtlige stationer og på de fleste stationer er faldet i sig selv signifikant. Årsagerne til dette er formentlig en varierende kombination af iltsvind, for meget næringsstof i vandet, fysisk ødelæggelse, miljøfremmede stoffer, eller ændringerne i forholdet mellem arterne.

Det små i det store kan være afgørende

Fytoplanktons diversitet har stor betydning for både havets fødekæder og omsætningen af kulstof i havet. Data fra den seneste Galathea-ekspedition viser, at vandtemperaturen har større betydning for cellestørrelsen end næringskoncentrationerne, således at cellestørrelsen falder, når temperaturen stiger. Varmere hav giver altså mindre varieret fytoplankton. Når der så tilføjes, at havtemperaturen stiger hurtigere end man hidtil har troet, kan dette vise sig at være en afgørende og næsten overset faktor for tilstanden også i danske havområder.

Kuren virker, men der skal mere til

Man kan så stille spørgsmålet, om den kur, der nu har været i 25 år, virker? Eller skal der andre midler til? Temadagens svar på begge spørgsmål var: "Ja".

Der er sket en reduktion af udledningerne, der kan konstateres et lavere niveau af næringsstoffer i havvandet, fiskeriforvaltningen har vist resultater, udledninger fra industrier og husholdninger er reduceret væsentligt. Det er bare ikke nok til at helbrede økosystemet, som desuden reagerer med stor forsinkelse på de reducerede påvirkninger. Behandlingen virker, men der skal mere til.

Vejen til et bedre havmiljø

Forsøger man at skære gennem de lidt forsigtige udmeldinger fra de deltagende eksperter og politikere, kan der udlæses følgende dagsorden for vejen til et sundt havmiljø.

1. *Økosystemforvaltning*: Fremtidens havforvaltning skal tilrettelægges ud fra en samlet forvaltning af hele økosystemet med alt, hvad der definerer dette, og alt, hvad der påvirker dette. Med andre ord en økosystemtilgang til forvaltningen, som kræves i havstrategidirektivet.

2. *Bedre data:* Overvågning af havets natur og miljø vil være nødvendig for at skaffe den viden til de kommende års økosystembaserede forvaltning. Det nationale overvågningsprogram må derfor udvides til at dække hele havområdet, herunder Nordsøen, hvor der i dag stort set ikke foretages overvågning.
3. *Beskyttede områder:* Der er behov for langt flere beskyttede områder, som dels omfatter alle væsentlige naturtyper og dels udgør et økologisk sammenhængende netværk. Et sådant netværk skal etableres i henhold til havstrategidirektivet, og medlemslandene skal i 2013 redegøre for hvordan man har gjort. De beskyttede områder skal desuden beskyttes reelt og beskyttelsen skal håndhæves.
4. *Fysisk planlægning på havet:* Med fysisk planlægning kan eksisterende og nye arealkrævende aktiviteter på havet placeres hensigtsmæssigt i forhold til hinanden ud fra såvel økonomiske hensyn som hensynet til beskyttelsen af natur og miljø. Alle vores nabolande har indset behovet for at kunne foretage en samlet, overordnet planlægning af havarealerne, hvorved der skabes overblik og gennemskuelighed for brugerne, og foretages en politisk afvejning mellem de involverede arealinteresser. Kun Danmark er endnu ikke kommet ud af starthullerne på dette område.
5. *Reduktion af udledninger:* Yderligere begrænsninger af udledningerne af næringsstoffer, i visse områder en yderligere halvering af de nuværende udledninger, og kemikalier til havet. Desuden skal indsatsen være størst i de områder, hvor man får de største miljøforbedringer for pengene. Virkemidlet til dette er bl.a. en forhøjelse af ambitionsniveauet for vandplanerne.
6. *Reform af fiskeripolitikken:* Den kommende reform af EU's fiskeripolitik må sikre, at fiskeriets påvirkninger i form af fx udtag af fisk og skaldyr, bifangster og påvirkninger af havbunden bidrager til reetableringen af et sundt samlet økosystem. Det vil bl.a. være en opgave for det kommende danske formandskab for EU.
7. *Naturgenopretning på havet:* Det gælder ikke mindst genopretning af stenrev og hårbund i områder, hvor disse naturtyper er blevet ødelagt fx gennem stenfiskeri. Dette er fx aktuelt i Limfjorden, men også områder i Kattegat og bælteerne ville have stor glæde af en sådan genopretning.
8. *Havforskningsprogram:* Dansk havforskning blomstrede i 1980'erne og 1990'erne. Siden er det gået ned ad bakke. Skal det danske samfund leve op til ambitionen om en forvaltning baseret på viden, er der behov for et mere omfattende og langsigtet havforskningsprogram. Samtidig skal manglen på viden ikke være en undskyldning for ikke at gøre det nødvendige for at beskytte havnaturen.